

Halasi Endre

Népszavazás után, demokrácia előtt

Írországban október 2-án tartották a második népszavazást [a lisszaboni szerződés megkötésére felhatalmazást adó alkotmány-kiegészítésről](#). 16 hónappal az után, hogy az előző referendumon az írek 53,4 százaléka szavazott nemmel, most kétharmaduk jóváhagyását adta a szerződés ratifikálásához. Az igen szavazattal az ír polgárok elfogadták azt is, hogy az Unió későbbi gördülékeny működéséhez (például a tagállami vétó további korlátozásához) szükséges eljárási módosításokhoz nemzeti törvényhozásuk további közvetlen felhatalmazás nélkül hozzájárulhasson.

A népszavazás megismétlését – a nizzai szerződés elutasítását követő ismétléshez hasonlóan – éppen az tette lehetővé, hogy a polgárok formálisan korábban sem magára a szerződésre mondtak nemet, hanem az alkotmány módosítására. A kormány az újrázás magyarázatával is a 2001-2002-es forgatókönyvet követte: a megismételt kampány során végi hangsúlyozta, az Unió garantálta, hogy a szigorú ír abortusztörvényt nem fenyegeti a szerződés jóváhagyása, illetve, hogy Dublin továbbra is fenntarthatja katonai semlegességét és egyedi adórendszerét. Az írek kedvéért ezen kívül továbbra is minden tagállamnak egyszerre lehet biztos a (a megállapodás szerint a most kezdődött terminusban és 2014 után is), noha a szerződés értelmében eredetileg három ciklusból csak kettőben (15-ből 10 évben) delegált volna saját tagot minden ország az Európai Bizottságba. Bár az engedmények jórészt csak látszólagosak, hiszen a szerződés amúgy sem kötelezte volna az íreket az abortusz liberalizálására, a bérek csökkentésére vagy katonáik Kongóba küldésére, kétségtelenül hasznosnak bizonyultak azáltal, hogy rájuk hivatkozva az Egyház és a szakszervezetek is az igen-szavazatra buzdíthatták a választókat.



A részvételi adatok alapján látható, hogy a siker kulcsa végül elsősorban nem is a korábbi elutasítók véleményének megváltoztatása volt, hanem a támogatók mobilizálása (a részvételi arány 53-ról 59%-ra nőtt, míg az igen-szavazatok száma félmillióval emelkedett). A mozgósításban a társadalmi szervezetek támogatása mellett ironikus módon a gazdasági válság is fontos szerepet játszhatott. Miközben az ír GDP a legutóbbi előrejelzések szerint idén 9,8 százalékkal zuhan, Izland összeomlása intő példát mutatott arra, hogy az Unión kívül a visszaesés milyen következményekkel járhat. További figyelmeztetés volt, hogy a referendum előtt az ír államkötvények kockázati felára már 1,6 százalékponttal magasabban járt, mint a tavalyi elutasítás előtt még hasonló szinten mozgó német

papíroké. Ezek után alighanem a nemzeti biztos megtartásánál is fontosabb érv lehetett sok szavazó számára, hogy – a sajtóban nagy visszhangot keltett számítások szerint – az ország bizonytalanná váló nemzetközi státusa miatt a nemek győzelmére esetén a befektetők további 200 millió eurót vontak volna ki jövőre gazdaságukból.

Az ír igennel megmenekülni látszik a föderalista irányba tartó [lisszaboni szerződés](#), mellyel az EU Amerika és Kína kihívására próbál választ adni. Az Unió vezetői persze továbbra sem nyugodhatnak meg teljesen, hiszen a brit Konzervatív Párt továbbra is népszavazást kíván tartani a szerződésről, ha annak ratifikációja a jövő tavasszal esedékes nemzeti választásokig nem történik meg mindenhol. Márpedig erre továbbra is megvan az esély, hiszen a cseh alkotmánybíróság az euroszeptikus elnököt támogató szenátorok panasza alapján csupán nemrég kezdte el megvizsgálni, hogy a szerződés nem ad-e túl nagy hatalmat az Európai Uniónak az egyes tagállamok fölött.

A közvélemény-kutatások szerint az esetleges brit népszavazás eredménye egyértelmű „nem” lenne. Ebben az esetben az Unió reformja minden bizonnyal újra, ugyanúgy megakadna, ahogy néhány éve a francia és holland elutasítás után is történt. Az EU ezzel újabb 5-10 évet vesztegetne el az egyre inkább kiéleződő globális versenyben, ami minden tagállam, így hazánk szempontjából is igen káros lenne. Mégsem biztos azonban, hogy a csehek beletörődésével elért siker hosszabb távon is kedvező lenne a Közösség és Magyarország jövője szempontjából.

Az Unió legégetőbb problémája ugyanis a látszattal ellentétben nem az alacsony hatékonyság. Igazán súlyos helyzetben az együttműködés a lisszaboni szerződéstől függetlenül, önjáróan is megerősödne. Ahogy az oroszokat sem csupán a szerződésbe foglalt kölcsönös segítségnyújtás ígérete tartja vissza a balti államok „reintegrálásától”, az irániak sem fognak a nemek győzelmét követő napon ballisztikus rakétákat indítani Brüsszel felé. A Közösség túlélne további tíz év válságot, sőt, lehet, hogy még a javára is válna, ha hozzájárulna igazi problémájának, a demokrácia deficitjének felszámolásához.

Az európai integráció elitista, technokrata jellege a többség számára magától értetődő volt a második világháborút követő frusztráltság éveiben. A hidegháború elmúltával a demokratikus legitimitáció hiánya azonban olyan problémává vált, amit egyre nehezebb a szőnyeg alá söpörni. Nincs már közös ellenség, az évtizedeken át szárnyaló gazdaság megroppanásával már nem olyan bőséges a kenyér, a posztmodern társadalom egyre nagyobb részének igényeit pedig már nem elégíti ki a régi cirkusz. Az európai és a nemzeti elitek azonban nehezen vesznek tudomást az átalakulásról.



Bár a nizzai szerződés ír elutasítását még könnyű volt a kis nemzet csökönységével és a CIA aknamunkájával magyarázni, az alkotmánytervezet francia és holland elutasítása már mindenki számára világossá kellett, hogy tegye a változás megállíthatatlanságát. Akkoriban az egész kontinensen általánossá vált a remény, hogy a közösség végre meg fog indulni a demokrácia felé vezetőúton. A tavalyi ír „nem” azonban megmutatta, hogy a polgárok tájékoztatására és véleményük

kikérésére az elit továbbra sem szentelt elég figyelmet. Az újabb bukás után felnyitotta a közösség vezetőinek szemét. Az Unió és kormányuk most végre megadta az íreknek a lehetőséget a szerződés objektív mérlegelésére. Az ír választók integrációpárti propaganda helyett ezúttal feketén-fehéren, közérthetően megfogalmazva megismerhették a szerződés előnyei mellett azokat a pontokat is, amelyek korlátozzák nemzetei önrendelkezési jogukat. A demokrácia realitását elfogadva pedig ezúttal a Bizottság is komolyan vette a kampányt, nem fukarkodva a kedvezmények és többlettámogatások bevetésével. Száz évvel az európai tömegdemokráciák kifejlődése után úgy tűnik, lassanként az elitizmus utolsó fellegvára is beletörődik, hogy polgárai előtt szélesre kell tárnia kapuit.

Az áttörés a közösségi szinten szemünk láttára történik, a nyugati- és északi tagállamokban már le is játszódott, Cseh- és Lengyelországban pedig napjainkban élik át a szülési fájdalmakat. Hazánkban azonban eközben semmi nem történt. A magyar országgyűlés úgy ratifikálta elsőként a lisszaboni szerződést, hogy a polgárok nagy része erről tudomást sem szerzett. A rendszerellenes pártokon kívül egyetlen politikai erő sem próbálta meg bevinni a magyar politikai napirendre e kérdést. Tavaly ez talán még nem látszott komoly problémának, ám mára nyilvánvalóvá vált, hogy a demokrácia további gyengülése mellett a parlamenti pártok hanyagságának már rövid távon is súlyos következményei lesznek.

Az Unió szerepének folyamatos növekedésével előbb-utóbb el fog jönni az az idő, amikor a magyar pártrendszerben is önálló törésvonallá válik az integrációhoz való viszony. Akkor pedig – ha a mostani trendek nem változnak – ugyanaz fog történni, mint ma a cigánykérdéssel. A problémákat a szőnyeg alá söprő mérsékelt erőkkal szemben egyetlen párt kínál majd csak valósnak látszó alternatívát, még hozzá az, amelyik a Közösségben [egy új gyarmatosító birodalmat lát](#). Egy ilyen pártrendszer könnyen vezethet olyan belpolitikai mozgásokhoz, amelyek következtében az ország teljesen elszigetelődne az Unión belül.

Ez a kockázat persze nem csak hazánkban áll fent, más új tagországok esetében is lejátszódhatnak hasonló folyamatok. Ezen országok kormányai és „mainstream” pártjai magyar társaikhoz hasonlóan fontosabbnak tartják, hogy eminens európai tanulónak látszanak, mint azt, hogy valós párbeszédet folytassanak polgáraikkal. A Közösség globális versenyképességét azonban ezen elvesztett társadalmak jobban veszélyeztetik, mint egy-egy szerződés elhúzódnó jóváhagyása. A legutóbbi reformfolyamat során elszenvedett három kudarc után az Unió végre ráébredt, hogy a további fejlődéshez nélkülözhetetlen az európai polgárok támogatásának megszerzése. Addig azonban már nem jutott el a Közösség, hogy tagjain is számon kérje a civil társadalmak bevonását az integráció kérdéseinek megvitatásába. Lehetséges, hogy ezen az elnéző magatartáson csak egy újabb – Angliában elszenvedett – kudarc változtat majd.